

val kapcsolatban romantikus elképzeléseket valló — rétegen kívül itt volt az a burzsoázia, amelyet *Masaryk* és *Beneš* képviselt, s amely az egységes csehszlovák nemzet ideológiáját hirdette. Ennek az ideológiának kellett eltakarnia a cseh tőke Szlovenszkóra való behatolásának imperialisztikus jellegét, valamint a gazdasági éinyomás minden formáját.

Továbbá itt volt a burzsoáziának az a része, amely kapcsolatban volt a bankokkal, vagy amelyet egyenesen a bankok és a nagy konszernek képviselői képviseltek, s amely Szlovenszkóra vonatkozó kizsákmányoló politikáját sokszor nem is tartotta szükségesnek takargatni.”

A csehek és szlovákok kapcsolata az 1939—1945-ös évek idején című fejezet a kölcsönös kapcsolatok fejlődésének legnehezebb idejét vizsgálja — azt az időszakot, amelyben a fasiszmus alatt a két nemzet barátságának a legkegyetlenebb iskolát kellett kijárnia. Erről az időszakról szól még egy másik tanulmány is: *A cseh-szlovák kapcsolatokhoz az 1938—1945-ös években*, amely világosan rámutat arra, hogy a cseh-szlovák problémát nem lehetett véglegesen megoldani, ennek vagy annak az érdekcsoportnak — vagy a cseh, vagy a szlovák burzsoáziának — győzelmével. „A problémát csak a szocializmus tudta megoldani a kizsákmányoló osztályok eltávolításával. 1938-ban megmutatkozott, hogy Csehszlovákiának mint kapitalista országnak törvényszerűen szét kellett esnie... A szocializmus győzelmével, a kizsákmányoló osztályok megszűnésével, megszűnik az érdekharc a cseh és a szlovák burzsoázia közt is. A cseh proletariátusnak nincs semmiféle olyan érdeke, mint volt a csehszlovák burzsoáziának — s nincs semmiféle kizsákmányolási kapcsolata Szlovenszkoval... A szocializmus az egyedül lehetséges út, az egyedüli platform, amelyen ki lehet alakítani a valóban

baráti, testvéri kapcsolatokat a cseh és a szlovák nemzet között” — zárja be a tanulmány írója figyelemre méltó fejtegetéseit.

A csehek és a szlovákok kölcsönös kapcsolatai a felszabadulás után című tanulmány rámutat azokra az új szocialista alapelvekre, amelyekre a két nemzet együttműködését fel lehet építeni. Ezek közül alapvető a gazdasági és politikai egyenjogúság elve. A gazdasági egyenjogúság elvén alapultak, illetve azok megvalósulását célozták az átépítés és az építkezés egyes tervei, s ezeken belül Szlovenszko szocialista iparosítása. Az eredményeket pedig a tanulmány szavai így dicsérik: „Ma az új, modern gyárak, új szövetkezeti mezők, új iskolák és színházak, a munkával teli kezek és kulturális élményekkel teli pillanatok — ezek Szlovenszko szimbólumai a kialudt kémények, batus nénikék és drótosok helyén. A szlovák nemzet ilyen jelent épített a Kommunisták Párt vezetésével, közös munkával és a cseh nép segítségével.”

A történelmi kapcsolatokat megvilágító tanulmányok rendszerét az alábbi kisebb cikkek zárják: *A huszita forradalmi mozgalom magyarizációjának meghamisítása a népies történetíróknál*, *A cseh-szlovák kölcsönösség eszméje*, *Járások Testvériség című trilógiájában*, *Jan Amos Komenskij és Szlovenszko-hoz való viszonya*, s végül: *A csehek és a szlovákok kölcsönös kapcsolatairól Myjava környékén*.

Úgy gondolom, hogy ezeknek a korszerű, a marxista történelemtudomány szempontjain alapuló tanulmányoknak az elemzése nemcsak a tanári munka számára nyújthat hasznos nevelési szempontokat, hanem magyar történelemtudományunk feladata is megvizsgálni az új értékelés helyességét s levonni azok tanulságait.

Szoboszlai Miklós

DAS SCHWERERZIEHBARE KIND

SEINE ÄRZTLICHE BEHANDLUNG, SEINE PÄDAGOGISCHE BETREUUNG

Szerkesztette: *Ebermaier K.*, Düsseldorf, August Bagel Verlag, 1959. 146 l.

A nehezen nevelhető gyermek

Orvosi kezelése, pedagógiai gondozása

1958-ban az NSZK-ban nemzetközi kongresszust tartottak a címben jelzett témakörrel. Ennek a kongresszusnak az anyagát tartalmazza a könyv 12 előadása. A szerzők hat országból valók (Anglia, Franciaország, Hollandia, NSZK., Svájc, Svédország). Jórészt orvosok, néhány pedagógus, pszichológus és jogász.

1. *Russel Davis*: *Kritikus periódusok a gyermek fejlődésében*.

A szerző (orvos) hipotézist állít fel bizonyos pszichológiai funkciók kifejlődésének optimális időpontjára ill. periódusára. Ezeket annyiból nevezi kritikusnak, amennyiben ezen időtartamok alatt bizonyos

szokások, készségek gyorsabban alakulnak ki. Egy funkció kifejlődésének bárminő okból történő elmaradása a kritikus időszakban annak későbbi gátolt, erősen akadályozott vagy éppen nem teljes értékű fejlődését eredményezi. Ezek a funkciók és kritikus periódusaik a szerző szerint a következők:

- Primér szocializálódás ... 6—18 hónap
- A hangok (különösen a beszédhangok) felfogása és megkülönböztetése 12—36 „
- A vizet kiválasztás önkontrollja 18—36 „
- A jobbkez használatának előnyben részesítése 15 hónaptól 5 évig
- Olvasás 5—8 éves korig.

- Saját nemével szemben való állásfoglalás pubertás.
- Heteroszexuális vonatkozások „ az első nemi érintkezés.
- Intellektualizálódás pubertás.

Ez a magyarázata pl. annak, hogy 6 hónapos kora előtt örökbefogadott gyermeknél az örökbefogadásnak még nincsen hatása a gyermek társas kapcsolataira. A szerző szerint a kritikus periódusban való gyorsabb tanulásnak egyik pszichológiai oka azokban a szükségletekben rejlik, amelyeket a tanulás kielégít.

A problematikus gyermekek retrospektív vizsgálata azt igazolja, hogy a gyermekek életviszonyai voltak kedvezőtlenek az egyes funkciók begyakorlásának kritikus periódusaiban. Tehát ez a hipotézis a környezeti tényezők jelentőségét hangsúlyozza. Annál is inkább, mert ha a szervi, idegrendszeri (pl. látási, hallási anomáliák, agy- és idegrendszeri megbetegedések) zavarokat ki is küszöbölték, ez a tanulásra már nincsen hatással, ha a kritikus periódus már elmúlt. A praktikus probléma tehát a kedvezőtlen beállítódás tényezőinek kiküszöbölésében és a kedvező légkör megteremtésében áll. Nagyon fontos tehát az idejekorán történő diagnosztizálása és kezelése a különféle sérüléseknek és a kedvezőtlen családi viszonyok rendezése. A szerző megjegyzi, hogy jobb a hipotézist elfogadni, mint a gyermek bármiféle elmaradását alkati károsodással elintézni.

2. Hermann Stutte : *A feltűnőbb gyermeki magatartások prognózisáról.*

A marburgi Egyetem Idegklinika orvos-professzorának kérdése e tanulmányban az, hogy a koragyermekkori idegesség

mennyiben lehet tünete egy jövőző pszichés morbiditásnak? A szociális alkalmazkodásképtelenségek különféle fajtái mivé fejlődnek az élet későbbi szakaszaiban? stb. A választ erre a fontos és igen gyakorlati kérdésre a katamnéziás (hosszú éveken át tartó orvosi és pszichológiai megfigyelés) adatgyűjtés módszerével keresi.

A magatartásbeli rendellenességek kialakítására különösen az emocionális változás fázisaiban hajlamos a gyermek. Igaz azonban az is, hogy döntően az átalakulási folyamatoktól determinált zavarok prognózisa a legkedvezőbb. Egy ilyen felmérés szerint az 1,5—4-év utáni felülvizsgálatkor az esetek 37%-ában a nehézségek (aktív és passzív kapcsolatzavar, disszociális magatartás, motorikus nyugtalanság és koncentrációgyengeség, bevétel, beszékelés, körömrágás, dadogás, pszichogén alvászavar, tikk és egyéb szervi neurozisosok) teljesen megszűntek, ugyancsak 37%-ban lényegesen javultak, és csak 26%-ban maradtak változatlanok, ill. rosszabbodtak.

A szerző katamnéziás adatgyűjtésében külön foglalkozik azzal a kérdéssel is, hogy a szülők milyen százalékban fogadják el a nevelési tanácsadó tanácsait, ill. a tanácsot meg nem fogadók milyen motiváció alapján ellenkeznek.

Rendkívül érdekes a tanulmány befejező része, mely az ifjúkori kallódás individuálprognosztikai értékével foglalkozik. A szerző mintegy 3200 fiatalokként elítélt, javítva nevelt, és kallódó fiút és leányt vizsgált meg felnőtt korában (átlagos életkora a csoportnak 26,5 év) abból a szempontból, hogyan állták meg helyüket az életben. Az életsikert kifejező ítélet tekintetbe veszi az illető beállítottságát a munkához, a hivatáshoz, a házastársához és a családhoz, a törvényhez és a társadalomhoz.

Az életsiker alakulása ezeknél a következő: 39%-ban teljes életsiker, 17%-ban kielégítő, 24%-ban gyenge és 20%-ban teljes életsikertelenség. A szerző rendszerezett differenciálprognosztikai elemzést ad e statisztikához. Ezzel a karakterológiának és a fejlődéslelektannak egyik központi problémáját érinti. Nevezetesen azt, hogy mi az állandó — a mindennapi élet bizonyítékai szerint — az emberi személyiségben és mi a változó a pszichológiai érési folyamatok hatására, tehát mi alakítható az emberben a változó környezeti- és sors-tényezők hatására.

3. Franz Günther von Stockert : *Agy-sérülésből eredő nehezen nevelhetőség.*

Saját vizsgálatai alapján tárgyalja a retardáció és a kompenzáció agyélettani problémáit. Hangsúlyozza, hogy az agy-

sérülteknél nem lehet kifejezett retardációról beszélni, mert ez feltételezi az utánérést, ami nem minden esetben következik be. Ugyanakkor viszont nagyfokú a gyermeki idegrendszer plaszticitása, kompenzáló képessége az agysebészet által leírt lobectomiánál, amikor a gyermeki agyvelő a kiesett agyrészek funkcióját átveszi, pótolja. Kitér a vízfojúság és a tuberkolotikus eredetű meningitis orvosi és nevelői problémáira. Végül érdekes megfigyeléseket közöl a kedvezőtlen Rh faktorú vérösszetételű házasságokból született és vérátömlesztés útján életben maradt gyermekek magatartásáról és nevelési nehézségeiről.

4. *Elisabeth Hecker*: *Korai gyermekorból eredő agysérülés neurotizáló hatása.*

A westfálai Gyermekpszichiátriai Klinika főorvosnője az előző témát leszűkíti: csak a születés alatt, után, ill. 1 éves kor táján keletkezett agysérülések hatásaival foglalkozik. Az agysérülés — mint a szerző írja — nem közvetlenül okoz neurózist (a neurózis alapvető jellemvonásainak az irreális átélésmódot és a megzavart környezeti kapcsolatot tartja), hanem a későbbi benyomások, kedvezőtlen nevelői, szülői és egyéb környezeti ráhatások közvetítésével, mivel ezek a gyermek zökkenőmentes belenövekedését a felnőttek életébe, normarendszerébe, akadályozzák. Gyermekpszichiátriai és nevelési tanácsadói tapasztalat alapján leírja, hogy a kisgyermekkorban agysérülést szenvedetteknél ingerlékenységük, labilitásuk, gyors elfáradásuk és ösztönzésbeli gátlástalanságuk és a környezeti benyomások együttes hatására milyen neurózisok alakulhatnak ki. Ezzel kapcsolatban javaslatot tesz a szülők nevelésére is.

5. *Ida Frye*: *Emocionálisan kallódó gyermekek nevelési nehézségei.*

Holland árva, állami gondozott gyermekek érzelmi kallódásának problémáiról ír a szerző. Három alapvető témát érint:

1. Speciális nehézségek az internátusban, a családban és az iskolában.
2. E nehézségek lehetséges okai.
3. Kezelésük és nevelésük módja.

E legutóbbi témakörben külön tárgyalja az egyéni- és a csoportkezelés, ill. nevelési módszereit. Rámutat arra, hogy pusztán tudatosítás és értelemszerű belátás útján ezeknek a gyermekeknek nem lehet segíteni. Az ilyen gyermekek befolyásolása a vitális érzelmi szférában kell, hogy kezdődjék, és alkalmazkodnia kell pillanatnyi felfogásukhoz, a magatartásukat meghatározó szükségletekhez.

Olyan új tapasztalatokra kell szert tenniük, melyek életüknek új értelmet adhatnak. *Nem azt kell megtanulniuk, hogy a dolgokat másként lássák, hanem alkalmat kell adni nekik, hogy másként éljék át azokat.* A szerző pontosan körvonalazza a gyermekotthoni szociális gondozó, a pszichiáter és a pszichológus feladatkörét is.

6. *Elsa Nordlund*: *Gyermekpszichiátriai szempontok a fiataikorúak ellen elkövetett szexuális bűnözésben.*

A stockholmi orvosnő három vonatkozásban szól hozzá e meglehetősen speciális kérdéshez:

1. Hogyan nyúljanak a kérdéshez a poliklinikai rendelésekben megjelent, így traumatizált gyermekek esetében a szakemberek?

2. Hogyan kezeljék a kérdést, mint további nevelési problémát, a nevelési tanácsadók?

3. Végül mit mondjon az orvos az ezzel kapcsolatban konzultáló ideges felnőtteknek?

7. *Heinrich Koch*: *Serdülőkori öngyilkosság.*

A gyermekek és fiataikorúak halálról alkotott képe a felnőttektől eltérő. Az öngyilkossági kísérletek megítélését is tehát más mérce szerint kell végezni. A kedvezőtlen körülmények között serdülő korban első helyen említendő a kínzó magányérzet, a képzeletet ingerlő öngyilkossági példák, könnyen elérhető eszközök. Vele született öngyilkossági tendencia létét tagadja. Beszél a nevelői felelősségről s a nevelő magatartásában érvényesítendő pszichoterápiai szempontokról.

8. *Daniel Widlöcher*: *A nehezen nevelhető gyermekek szüleinek felelősségéről.*

A szerző túlmegy a szülői felelősség ismertetésén (két konkrét vonatkozást ragad ki: felelősség a nevelési módszerek megválasztásában, felelősség a bűnöző gyermekekkel kapcsolatban), és beszél a szülői büntudatról, amely az orvos kérdései nyomán jelentkezik. Ez adja az alkalmat arra, hogy kitérjen a szülők érettségére, nevelésének problémáira is.

9. *Wilfried Hennig*: *Tevékeny szeretetrel való nevelés.*

A huligánkérdés irodalmában visszatérő megállapítás, hogy ezek a fiatalok rendszerint szeretet és megértés nélkül nőnek fel, és ezért lesznek olyanok, amilyenek. A szerző helytelennek és egyoldalúnak tartja ezt a felfogást. Szigorúbban ítél és keményebben követel. Részletesen elemzi

az önzést, az énközpontú magatartást pedagógiai, pszichológiai és társadalmi szempontból, s kapcsolatba hozza azt a kallódás folyamatával. A szeretet és szeretetvágy jelenségeinél rámutat azoknak kétségtelenül kimutatható énes vonatkozásaira, s elhatárolja azokat a tevékeny szeretetre való képességtől, amelyben az ösztönzések feletti uralomnak fontos szerepe van. Leírja ez utóbbi képesség kialakításának az életkori sajátosságoknak megfelelő nevelési feltételeit, s az e képesség hiányának diagnosztizálásában alkalmazott gyakorlati megfigyelési szempontokat.

10. *Robert Corboz*: *A játék, mint a nehezen nevelhető gyermek szolgálataiban álló diagnosztikai és terápiai eszköz.*

A szerző — szintén orvos — a gyermeki gondolkodás és érzésvilág mágikus-animisztikus jellegéből, valamint a fantáziavilág és a valóság határainak elmosódottságából indul ki. Ismerteti a játékdiagnosztika módszereit, néhány példa elemzésével szemléltetve. Hangsúlyozza, hogy csak az alkotó játékok — rajz, festés, bábjáték, homokjátékok — alkalmasak igazán ilyen célokra. Megemlíti ezek között *Staab's Szeno-tesztjét* is: Figyelmeztet a módszer korlátaira is. Így a serdülőkor elején már alig vagy legfeljebb az életkori sajátosságoknak megfelelően módosított formában lehet alkalmazni a különböző játékokat diagnózis céljából. Terápiás alkalmazási területe: főként a reaktív neurotikus és pszichoszomatikus zavarok, kóros félelem, dac és kényszeres reakciók, étkezési és alvászavarok, bevizelés, beszélés, dadozás, valamint bronchiális asztma. Családi

környezetben élő gyermekeknél fontosnak tartja, hogy a szülőket is bevonják tevélegesen a játékterápiába. Természetesen — mint mindenhol — a játék is harmónikusan illeszkedik be a komplex módon alkalmazott többi diagnosztikai és terápiai eszköz sorába.

11. *Gotthard Starke*: *A nehezen nevelhető gyermek Rudolf Steiner embertanának fényében.*

A szerző valamennyi nevelési problémát egy sajátos aspektusból, az „eurythmia” aspektusából vizsgálja. A gyermeki személyiség normális fejlődése — ez *Steiner* alap-tétele — ugyanis az emberi testnek és funkcióinak megfelelő sorrendű, ritmusú és tempójú kialakulását tételezi fel. Ennek a jó ritmusnak zavarára — pl. egy gyermek 3 hónapos korában ül, 6 hónapos korában már szalad, de első foga csak 10 hónapos korában nő ki — már maga is nevelési problémát okozhat. *Starke* tanulmányában a kiegyenlítő fejlesztés problémáit boncolgatja.

12. *Karl Wilhelm Jans*: *Nevelési segítség a hatósági és önkéntes ifjúságvédelem területén* c. tanulmányában az NSZK területén érvényben levő ifjúságvédelmi törvényekkel és szervezeti formákkal ismerkedünk meg.

*

A kongresszuson elhangzott fenti előadásokban hasznos ismeretekre és szempontokra talál nemcsak a pedagógus, hanem az iskolaorvos és a nevelés területén működő pszichológus is.

Rókusfalvy Pál

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK ÉS FOLYÓIRATOK

- Tóth Béla*: Irodalmi érdeklődés a gyermekkorban. Budapest, Tankönyvkiadó, 1961. 176 l.
- Halász László* (szerk.): A csengeri Petőfi Sándor XII. osztályos iskola évkönyve. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmári Nyomda, 1961. 58 l.
- Geréb György*: Kísérletek a fáradság lélektanának köréből. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 215 l.
- Tóth Gábor*: Szöveggyűjtemény egyetemes neveléstörténetből. Kézirat. Budapest, Tankönyvkiadó, 1962. 501 l.
- Hanzó Lajos* (szerk.): A szarvasi felsőfokú óvónőképző intézet évkönyve. 1962. Szarvas, 1962. 244 l.
- Schirő Ödön*: Az elmélet és a gyakorlat egysége a szocialista iskol megvalósításának útján. Kézirat. Budapest, Felsőoktatási jegyzetellátó vállalat, 1962. 130 l.

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Vidosa László

A kézirat nyomdába érkezett: 1962. IX. 24. — Példányszám: 2200 — Terjedelm: 9,9 (A/5 iv)

62.56030 Akadémiai Nyomda, Budapest — Fiókös vezető: Bernát György